

UDK 373.5:796(497.4Ljubljana)"1946/1950"(091)

1.04 Strokovni članek

Prejeto: 8. 5. 2018

Katarina Jurjavčič*

Prva leta delovanja Zavoda za fizkulturo, 1946–1950

The first years of Institute for Physical culture, 1946–1950

Izvleček

Šola je bila v očeh ideologov povojnega režima in njihovih pedagoških svetovalcev eno najpomembnejših orožij v boju za »novo družbo« in »novega človeka«, zato naj bi jo posebej temeljito očistili pretekle dediščine ter prenovili z novimi ljudmi in vsebinami. Predvojne Sokole in Orle je zamenjala Fizkulturna (od leta 1948 Telovadna) zveza Slovenije, ki se je leta 1952 preoblikovala v Zvezo za telesno vzgojo Partizan. Časopis *Tovariš* je 27. junija 1947 poročal o Zavodu za fizkulturo kot ustanovi, »ki bo osvobodila slovensko fizkulturo tujega vpliva, ki jo bo otrebila odvišne navlake ter ji dala ljudski in življenjski značaj«. Prva generacija novih učiteljev telovadbe in športa se je po zgolj enem letu, kolikor je trajalo šolanje, razkropila po slovenskih krajih in odločilno krojila usodo razvoja športa tako na lokalni kot tudi državni ravni. Skozi njihove osebne zgodbe in ohranjene arhivske vire osvetljujemo mehanizme vzpostavitve srednješolskega izobraževanja ter vplive tega izobraževanja na razvoj in obuditev športnega življenja v novi socialistični ureditvi nasploh.

Abstract

The school was in the eyes of the ideologists of the post-war regime and their pedagogical advisors one of the most important weapons in the fight for a "new society" and a "new man", and therefore it had to be redesigned with new people and contents. The pre-war gymnastic societies Sokol and Orel were replaced with Physical culture (from 1948 Physical education) association of Slovenia, which, in 1952, was transformed into Association for physical education Partizan. On the 27th June 1947 the journal *Comrade* ("Tovariš") reported that the Institution for physical culture "will liberate the Slovenian physical culture from foreign influence and give it people and worldly character". After one year of schooling the first generation of new gym teachers dispersed across Slovenian towns and started to shape the destiny of sport development at both local and national level. Through their personal stories and the preserved archive sources we enlighten the mechanisms for the establishment of higher education and its impact on the development or revival of sports life in the new socialist regime in general.

Ključne besede: povojno šolstvo, šport, socializem

Key words: post-war educational system, sport, exercise, socialism

* Katarina Jurjavčič, univ. dipl. zgodovinarica in sociologinja kulture, Muzej novejšje zgodovine Slovenije, Ljubljana, e-pošta: katarina@muzej-nz.si

Dijaki Zavoda za fizkulturo v Ljubljani pri skoku v višino, 9. junija 1947. Foto: Vladimir Simončič – Vlastja

Devetega junija 1947 je fotoreporter Slovenskega poročevalca in Tovariša Vladimir Simončič – Vlastja opravil novinarsko reportažo na dvorišču Fizkulturne šole na Taboru v Ljubljani. Fotografiral je prvo generacijo dijakov med izvajanjem različnih telovadnih elementov. Nastalo je štiriintrideset fotografij formata Leica, ki jih je fotograf posnel z lastno fotografsko kamero Contax. Izmed omenjenih jih je bilo pet objavljenih v reviji *Tovariš* osemnajst dni kasneje, v 24. številki, ob prispevku Draga Ulage, preostalih dvanajst pa na zadnji strani številke v obliki fotoreportaže. Izvirne Vlastjeve reportaže so v revijo prinašale fotografije dogodkov širom Slovenije ter na tak način tudi predručile videz »ruske revije v slovenskem jeziku« kot Vlastja rad poimenuje revijo *Tovariš* v svojih spominskih zapiskih.¹ Šolske fotografije v tedenski reviji *Tovariš* nikakor niso bile izjema: dijake fizikulturnike je Vlastja fotografiral še enkrat čez dve leti, 7. junija 1949 (ohranjenih je triinpetdeset posnetkov). Fotografiranje »v gibanju« je od fotografa zahtevalo nemalo truda, saj fotografski aparati še niso enostavno omogočali lovljenja znamenitega *un moment decisif*,² ki ga nakazujejo posnetki dijakov pri izvajanju skoka v višino. Fotografija naj bo torej uvod v razpravo

¹ Spominski zapiski so hranjeni kot del Vlastjeve družinske zupuščine.

² Znameniti rek Henrija Cartier-Bressona o videnju fotografije kot tiste, na kateri je ujet najpomembnejši trenutek.

o povojni vzpostavitvi izobraževanja na področju športa. Težnje po strokovnem izobraževanju in organiziranju šole ali katedre na Slovenskem so se pojavile z obujanjem telesnokulturnega življenja po drugi svetovni vojni. Že novembra 1946 je bil ustanovljen Zavod za fizkulturo na stopnji srednješolskega izobraževanja z namenom izobraziti nove učitelje za poučevanje športa na vseh šolskih stopnjah. Prvotno enoletno šolanje je bilo v naslednjih šolskih letih, skladno z državno smernico, preoblikovano v triletno in zatem štiriletno srednješolsko šolanje. Fakultetno izobraževanje je bilo mogoče na Državnem inštitutu za fizkulturo v Beogradu. Zaradi naraščajočih zahtev je bil s stopnjo višje šole po preteku slabega desetletja, novembra 1953, ustanovljen Inštitut za telesno vzgojo s sedežem v Ljubljani.³ Nagle spremembe je Zavod za fizkulturo doživel ravno v prvih štirih letih, kar lahko izluščimo predvsem na osnovi ohranjenega arhivskega gradiva v obliki inšpekcijskih poročil⁴ kot tudi pričevanj dijakov prve generacije,⁵ ki je v zgolj enem letu pridobila potrebno izobrazbo za opravljanje svojega novega poklica, učitelja fizkulture.

Vzpostavitev fizkulture v prvih povojnih letih

Fizkultura in njena organiziranost sta se po koncu druge svetovne vojne vzpostavljali na osnovi vrednot narodnoosvobodilnega boja in sovjetskega zgleda. To je pomenilo poddržavljanje šolstva in izenačevanje obveznega šolstva – tako predmetno kot organizacijsko.⁶ Kot navaja Peter Vodopivec, je bila »šola v očeh ideologov povojnega režima in njegovih pedagoških svetovalcev eno najpomembnejših orožij v boju za 'novo družbo' in 'novega človeka', zato naj bi jo posebej temeljito očistili pretekle dediščine ter prenovili z novimi ljudmi in vsebinami. Usposobiti je bilo potrebno novo, mlajšo generacijo, ki bi razumela potrebe in zahteve tega 'novega' časa.«⁷ Šole naj bi poleg osnovne splošne izobrazbe dajale tudi ideološko razgledanost. Le na tak način je lahko med šolsko izobrazbo in poznejšo prakso zavladalo popolno soglasje.⁸ Izenačevanje obveznega šolstva in večja prehodnost med različnimi vrstami šol so postopoma vodile do uveljavljanja enakih pravic za vse šolajoče. Tako so želeli tudi otrokom z bolj zaostalih območij omogočiti lažji

3 <https://www.fsp.uni-lj.si/o-fakulteti/fakulteta/zgodovina-fs/> (7. 6. 2018)

4 ARS, AS 285 Komite za fizkulturo pri Vladi Ljudske republike Slovenije (1947–1950), ARS AS 1072 Komite za srednje in nižje strokovno šolstvo Ljudske republike Slovenije (1947–1949).

5 Pričevanja treh učiteljev fizkulture, ki so se na Zavodu za fizkulturo šolali v šolskem letu 1946/1947, je zapisala avtorica članka v februarju 2016. Pogovor z dr. Ludvikom Ravnikom je bil opravljen dvakrat, prvič v sklopu kustodiata ustne zgodovine Muzeja novejšje zgodovine Slovenije že v letu 2006, drugič pa se je pogovarjala z njim 10. 2. 2016.

6 Pavlin, Tomaž, »Glasnik novega, zdravega načina življenja«, 2010, str. 26.

7 Vodopivec, Peter, *Od Pohlinove slovnice do samostojne države*, 2006, str. 426, 427.

8 ARS, AS 1072, Navodila za pregled srednjih strokovnih šol, Ljubljana, 20. 11. 1948.

Že leta 1945 se obnovijo športna tekmovanja in tudi fizikturni zleti. Eden prvih je bil na bežigrajskem stadionu v Ljubljani 12. avgusta 1945. Množičen prikaz telovadne vaje. Foto: Rudi Vavpotič

dostop do višje izobrazbe.⁹ Novi pedagoški pristopi so se odvrnili od ustaljenega načina poučevanja. Zaradi vojnih posledic in nato še informbirojevskega spora se je večja reforma šolstva lahko izvedla šele v petdesetih letih z novo šolsko reformo. V Sloveniji je bila 8. oktobra 1958 uzakonjena enotna osemletna osnovna šola.¹⁰ V srednješolskem izobraževanju so prednost dajali strokovnim, predvsem tehničkim šolam.¹¹ Povojni čas je prinesel tudi težavo s pomanjkanjem učiteljskega kadra, kar so reševali z organiziranjem strokovnih pedagoških tečajev. Samo število vpisnih mest v srednjih strokovnih šolah je bilo določeno na osnovi petletnega plana. Kandidate za vpis v šole so zbirali prek krajevnega ljudskega odbora (KLO), kjer se je osnovala posebna komisija, ki je zbirala vpisnice kandidatov. Ta je prek krajevnih ljudskih odborov vodila poseben akcijski odbor za propagando pri okrajnem odboru, sestavljen iz zastopnikov uprave za delovno silo, Antifašistične ženske zveze (AFŽ) in Ljudske mladine Slovenije (LMS) ter predstavnikov odseka za socialno skrbstvo. Akcijski odbor pri okraju se je povezal s strokovnimi šolami svojega območja ter pomagal krajevemu ljudskemu odboru vršiti propagando na terenu in delo hkrati tudi nadziral. Krajevni ljudski odbori so na terenu zbirali podatke o primernih kandidatih, ki bi se hoteli v šolskem letu vpisati v določeno

⁹ Slovenska novejša zgodovina 2, 1948–1992, 2005, str. 907.

¹⁰ Gabrič Aleš, Sledi šolskega razvoja na Slovenskem, 2009, str. 103.

¹¹ Prav tam, str. 99–100.

Parada fizikulturnikov v Ljubljani 23. junija 1946. Foto: Leon Jere

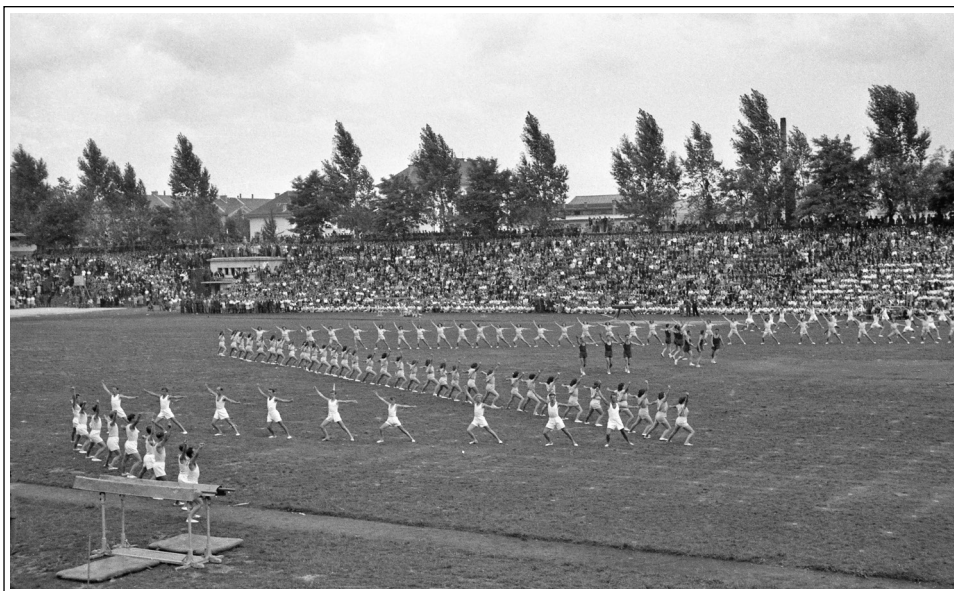
strokovno šolo. Interesenti so pisne ali ustne prijave pošiljali KLO, ti pa upravam za delovno silo pri okrajih. Ti so nadalje zbirali podatke po strokah (na primer za rudarske, kovinarsko-livarske, gradbene itd. šole) in posredovali številčni, ne pa poimenski seznam Ministrstvu za delo. Najprej so zbrali podatke za strokovne šole, ki so imele sedež v okraju. Če so prijave presegle plan vpisa, je ministrstvo samo prerazporejalo prijavljene kandidate na morebitna prosta mesta v šolah.¹² Veliko oporo pri odkrivanju kvalitete ravni pouka na strokovnih šolah dajejo inšpekcijski zapisniki. Prvi šolski inšpektorji so bili imenovani 24. septembra 1946¹³ in so delovali po navodilih Komiteja za srednje strokovno šolstvo (v nadaljevanju le Komite). Inšpektorji so morali vsaj dvakrat letno pregledati delo na šolah, za katere so imeli poverjeno nadzorstvo. O svojem inšpekcijskem delu je inšpektor obveščal Komite telefonsko ali pisno. Inšpektorji so delovali po Navodilih za pregled strokovnih šol.¹⁴ Ugotavljali so, ali se predavanja vršijo po predpisanem učnem načrtu, ali so predavanja smotrna – kar so razumeli v smislu stvarnosti in sodobnosti v strokovnem in ideološkem pogledu. Opazovali so tudi metodiko poučevanja. Inšpekcijski zapisniki so podajali tudi pobude za izboljšanje pouka.¹⁵ Organizirana mreža inšpektorjev je dobro zaživela in pripomogla k izboljšanju strokovnega pedagoškega dela. Oddelek za strokovno šolstvo je 12. novembra 1949

12 ARS, AS 1072, Upravi za delovno silo: Planiranje vpisa na strokovne šole v šolskem letu 1948/49, 16. 7. 1948, podpisnik Spasoje Čobanski.

13 Iz prvega šolskega leta, ko je Zavod začel delovati, ni ohranjenih inšpekcijskih zapisnikov.

14 ARS, AS 1072, Navodila za pregled srednjih strokovnih šol, Ljubljana, 20. 11. 1948.

15 ARS, AS 1072, Pravilnik o nadzorovanju strokovnih šol.

Prikaz oblike telovadne vaje na bežigrajskem stadionu, 23. junija 1946. Foto: Slavko Smolej

oddajal poročilo Ministrstvu za znanost in kulturo FLRJ, v katerem so izpostavili težavo inšpektorjev, ki so ocenjevali le svoj predmet oziroma stroko, niso pa gledali predmeta s pedagoško-ideološke plati. Zaradi te težave je bil organiziran pedagoški posvet, na katerem so bila vsem pedagoškim vodjem razdeljena okvirna navodila za sestavo plana za novo šolsko leto – v tem primeru za šolsko leto 1949/50. Na posameznih šolah so izpostavljali dober sestav predmetnih komisij, ki so izdelovali plane za posamezno šolsko leto. Poleg komisij so bile na Ministrstvu za prosveto organizirane tudi posebne strokovne komisije, ki so v končni oceni dajale mnenje za strokovne učne pripomočke.¹⁶

Konstituiranje strokovnega izobraževanja na področju športa

Po drugi svetovni vojni je politika fizikulturi namenila posebno poslanstvo, kajti postala naj bi glasnica novega, bolj zdravega in kvalitetnejšega načina življenja. Tomaž Pavlin pojasnjuje, da sta bili »temeljni načeli fizikulturenega gibanja po vojni množičnost in vsestranost. To je pomenilo množičnost v članstvu, vendar ne v tekmovalnem smislu, temveč vadbenem, pa tudi v raznovrstnosti vadbe – predvsem v smislu načrtnega gojenja panog, ki vplivajo na vsestranski razvoj telesnih moči človeka ter šele zatem športna specializacija, podrejena tekmovalnim dosež-

¹⁶ ARS AS 1072, Pedagoško delo, 12. 11. 1949.

kom na načelu amaterizma».¹⁷ Z obnavljanjem telesnokulturnega življenja po drugi svetovni vojni se je obnovila tudi težnja po strokovnem izobraževanju na področju športa. To se je najprej vzpostavilo v Beogradu z organiziranjem Državnega inštituta za fizkulturo (DIF).¹⁸ V Sloveniji so pomanjkanje izobraževanja na področju športa reševali z enoletnim tečajem, kmalu zatem pa s srednjo fizkulturno šolo, Zavodom za fizkulturo. Tako je bila že 20. novembra 1946 ustanovljena srednja strokovna šola s sedežem na Taboru v Ljubljani z nalogo, »da vzgaja kader strokovnjakov za šolstvo, fizkulturna društva in druge ustanove in da znanstveno raziskuje vprašanja telesne vzgoje».¹⁹ Na Zavod za fizkulturo so se lahko vpisali »absolventi katerekoli srednje šole, ki so imeli za to vrsto študija dovolj telesne sposobnosti in so opravili sprejemni izpit».²⁰ Na šolo so se lahko vpisali učenci, ki so zaključili predmetno stopnjo osnovne šole oziroma nižje gimnazije. Prva generacija v šolskem letu 1946/1947 je štela 29 dijakov: 20 moških in 9 žensk. Izobraževanje je bilo v prvem letu intenzivno in se je po preteku leta tudi zaključilo. Prvi generaciji dijakov je torej povsem zadoščalo le eno leto izobraževanja za pridobitev zaključnega spričevala na stopnji strokovne srednješolske izobrazbe. Za dijake, ki so se vpisali v kasnejših letih, se je šolanje sorazmerno podaljšalo. Zavod je namreč v šolskem letu 1947/48 prerasel v triletno in zatem v štiriletno srednjo šolo. V šolskem letu 1947/48 se je na Zavodu šolalo 49 dijakov, v šolskem letu 1948/49 pa je bil osnovan drugi razred, obenem pa še ženski oddelk, tako da je število dijakov naraslo na 120. Z naraščanjem števila dijakov je naraščala tudi prostorska stiska, tako da je celo grozilo, da v šolskem letu 1949/50 sploh ne bo prišlo do vpisa novih učencev prvega letnika.²¹ Na šoli so se večkrat vršili tako razredni kot splošni inšpekcijski pregledi, ki prinašajo marsikatero podrobnost o samem delovanju in organizaciji šole. V drugem letu obstoja Zavoda za fizkulturo so bili stalni in honorarni predavatelji v razmerju 7 : 7, učencem pa so delo olajšali z lastnimi ročnimi skriptami. Te so morale biti potrjene s strani Komiteja za strokovne šole, četudi so bili v uporabi le kot pomožni učbeniki za interno rabo. Število pedagoških ur je bilo zadostno, direktor šole je želel dvigniti število tedenskih učnih ur le pri pouku zgodovine – in sicer za eno tedensko. Učni uspeh učencev je bil ocenjen kot nadpovprečno dober, a pojavljale so se pomanjkljivosti pri matematiki in anatomiji. Prva generacija dijakov je bila izrazito narodnostno heterogena, kar ugotavlja več poročil. Inšpektor Rajko Kavčič je pri pouku kemije ugotavljal, da je predavatelj Julij Antič porabil precej časa za razlago osnovnih kemijskih pojmov, saj je razlagal tako v slovenskem kot srbo-hrvaškem jeziku.²² Težava zaradi heterogenega razreda se je pokazala tudi pri pouku fizike. Nekateri izmed učencev so postali pismeni šele pred dobrim letom,

17 Pavlin, Tomaž, »Glasnik novega, zdravega načina življenja«, 2010, str. 27.

18 Pavlin, Tomaž, Zbornik Fakultete za šport Univerze v Ljubljani, 1960–2010, 2010, str. 32.

19 <http://www.fakultetazasport.si/o-fakulteti/fakulteta/zgodovina-fs/> (16. 9. 2016)

20 Visoka šola za telesno vzgojo v Ljubljani, 1958, str. 2.

21 ARS AS 1072, 10. 2. 1949.

22 ARS AS 1072, Poročilo, Ljubljana, 23. 12. 1948, podpisnik ing. Rajko Kavčič.

kar pomeni, da je bilo poučevanje še bolj zapleteno – to se je zlasti kazalo pri predmetih, ki so bili že sami po sebi težje razumljivi.²³ Naslednja leta so prinesla zaostrena merila za vpis in zahtevala z uspehom opravljeno nižjo gimnazijo in sprejemni izpit. V splošnem torej »nadpovprečno dober«²⁴ uspeh je bil brez dvoma tudi posledica dejstva, da je šola imela svoj internat s popolno oskrbo. Dijaki so bivali na podstrešju leta 1926 zgrajenega Sokolskega doma v sobah najmanj po dva in največ po štiri, ločeni po spolu. Večina dijakov je bila tudi štipendirana.²⁵ Na Zavodu so imeli tudi poseben hišni red, ki je veljal tako za šolo kot za internat. Disciplina dijakov je bila v primerjavi z drugimi strokovnimi šolami na višji ravni, kar naj bi bila posledica izobraževanja bodočih učiteljev telesne vzgoje, »za kate-re je bila stroga disciplina pogoj vsakega uspeha«, kar ugotavljamo na podlagi inšpekcijskega zapisnika.²⁶ V primeru kršenja hišnega reda so veljale konkretne sankcije, kot na primer: omejen obisk gledališč, kina ter splošnih izhodov v mesto. Dijake so ocenjevali po strogem kriteriju, na medsebojno tekmovalnost pa jih je navajal grafikon v veži šole, na katerem je bilo ponazorjeno tedensko tekmovanje posameznih razredov v učenju in vedenju. Učenje je potekalo pod vodstvom prefektov. Slabši učenci so imeli določen termin, v katerem so skušali popraviti slabe ocene. »Pozitiven vpliv na mladino je imela tudi mladinska organizacija tako v posameznih razredih kot celotni šoli,« je še poročal Jože Povšič, podpisnik inšpekcijskega poročila, ki mu je podatke o delovanju mladinske organizacije posredoval ravnatelj šole.²⁷ Predavanja in vaje so potekale cel dan. Anatomske vaje so imeli dijaki na medicinski fakulteti, praktične vsebine v telovadnicah in igrišču na Taboru, atletiko in nogomet na bežigrajskem stadionu, kros v Tivoliju, plavanje na Iliriji, smučarski tečaj na Črnem vrhu nad Jesenicami, jadralno letenje v Poljčah in taborjenje v Ribnem – od koder so hodili na vožnjo s kajaki po Savi Bohinjki.²⁸ Pri sestavljanju učnega načrta se je vodstvo zavedalo, da morajo največ skrbí posvetiti praksi, ki so jo prilagodili tako, da je bilo posamezne športe kasneje na službenem mestu lažje popularizirati. Učni program je bil intenziven; poučevali pa so: anatomijo, biomehaniko, fiziologijo, higieno, prvo pomoč v športu, psihologijo, metodiko, zgodovino fizkulture, vadišča in orodje, državljansko vzgojo, fizkulturno organizacijo in propagando, ruščino, praktične nastope, splošno vadbo, vaje na orodju, lahko atletiko, borilne vaje, odbojko, košarko, ljudske plese, nogomet, kompozicije, plavanje, predvojaško vzgojo, masažo, smučanje in taborjenje. Skupaj torej 27 predmetov, izmed katerih jih je bilo treba 23 opravljati na zaključnem izpitu. Predmetnik je ostajal v osnovi enak tudi v

23 ARS AS 1072, Inšpekcija fizike na Srednji fizkulturni šoli v Ljubljani, Ljubljana, 9. 1. 1949, podpisnik M. Adlešič.

24 ARS AS 1072, Poročilo o inšpekciji Šole za fizkulturo v Ljubljani, ki sta jo izvršila dne 20. 11. 1948 tov. Ančka Vrbič in dr. Kralj Vladimir.

25 ARS AS 1072, Poročilo o delovanju šole iz 20. 11. 1948 je ocenilo to kot zadovoljivo. Nosilca poročila sta Ančka Vrbič in dr. Vladimir Kralj.

26 ARS AS 1072, 5. 1. 1949, podpisnik Jože Povšič.

27 ARS AS 1072, Inšpekcijski zapisnik, Ljubljana, 5. 1. 1949, podpisnik Jože Povšič, profesor TSŠ.

28 Ošina Štefan, Zavod za fizkulturo in »prva generacija«. Šport, 2002, 2, str. 48.

nadaljevanju delovanja šole, z malenkostnimi spremembami. Na podlagi tedenskega predmetnika za šolsko leto 1948/1949 lahko ugotovimo, da so bili dodani predmeti fizika, kemija, slovenščina, zemljepis, petje, državljansko vzgojo je nadomestil predmet Ustava FLRJ in gospodarski sistem, nekateri praktični predmeti so se združili pod enotnim imenom splošna telesna vzgoja. Vodstvo šole je želelo izoblikovati tudi novo podobo fizikulturnega učitelja, ki je lahko poučeval na vseh šolskih stopnjah, tako na osnovni kot srednješolski šolski stopnji. Fizikulturni učitelj naj bi prednjačil predvsem s praktičnim znanjem, hkrati pa bil razgledan na polju higijene, telesnega utrjevanja, prehrane, zdravega načina športnega treninga in fizičnega dela.²⁹ Težave so venomer obstajale pri učnih pripomočkih, saj je primanjkovalo zvezkov ali pa so bili ti neprimerni. Poučevanje kemije je potekalo s skromnimi sredstvi, zato ni bilo omogočeno izvajanje praktičnega pouka s kemijskimi eksperimenti, ki bi sicer popestrili pouk.³⁰ Za različne vaje praktičnih fizikulturnih predmetov so bili potrebni najrazličnejši športni pripomočki, kot recimo žoge za nogomet in košarko ter telovadna orodja, ki niso bila vedno v uporabnem stanju (krogi, bradlja), kot tudi na primer koši za košarko, ki so brez mrežic. Tudi samo igrišče ni bilo vedno v dobrem stanju: izpostavljal se je problem kamenja in smeti kot tudi narisanih črt, čeprav sta bili igrišči za košarko in odbojko označeni solidno. Veliko težavo so predstavljale neustrezne blazine, ki bi ublažile padce pri borilnih športih, akrobatskih in gimnastičnih prvinah. Splošna ocena praktičnih fizikulturnih predmetov pa je bila ustrezna, saj so predavatelji svoje ure razporedili sistematično. Uspeh praktičnih predmetov je bil zato že kmalu opazen.³¹

Zavod za fizikulturo je skrbel tudi za izvedbo fizikulturnega programa tudi za druge šole. Tako so v šolskem letu 1948/1949 med drugim organizirali: tekmovanje v spomladanskem krosu, tekmovanja za fizikulturno značko, tekmovanja v mnogoboju ter zaključni fizikulturni nastop ob koncu šolskega leta. Učiteljem strokovnih šol, ki so se udeležili različnih fizikulturnih tečajev, so v času tečaja omogočili prenočevanje v internatu.

Miha Iskra, Ludvik Ravnik in Dušan Smola, dijaki prve generacije dijakov Zavoda za fizikulturo

Ljubljčan Miha Iskra,³² Ludvik Ravnik³³ z Nomenja in Dušan Smola³⁴ iz Kočevja izhajajo³⁵ iz prve generacije dijakov ali študentov Zavoda za fizikulturo v

²⁹ Tovariš, št. 24, 27. 6. 1947, str. 576.

³⁰ ARS AS 1072, Poročilo, Ljubljana, 23. 12. 1948, podpisnik ing. Rajko Kavčič.

³¹ ARS AS 1072, Poročilo o praktičnih telovadnih predmetih, Jelica Vazzas.

³² Iskra, Miha, intervju K. J., 2. 2. 2016.

³³ Ravnik, Ludvik, intervju M. K. K. 3. 2. 2006, intervju K. J. 10. 2. 2016.

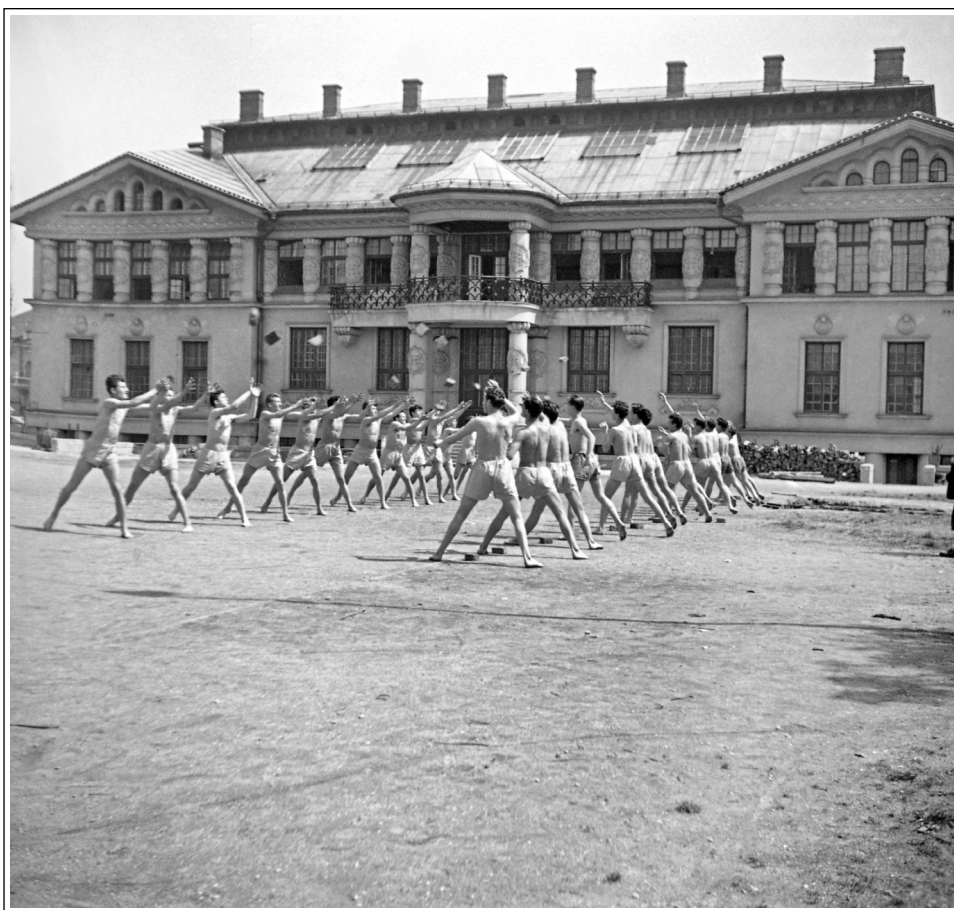
³⁴ Smola, Dušan, intervju K. J., 4. 2. 2016.

³⁵ Izmed naštetih je Ludvik Ravnik že žal pokojni (2017).

Ženski oddelek fizikulture šole, 25. april 1950. Foto: Peter Kocjančič

Ljubljani. Podajanje znanja je prvim slušateljem ostalo v spominu kot nadpovprečno dobro. Miha Iskra se tako spominja, da je »dr. Breclj športne poškodbe tako dobro opisal, da mu je to koristilo, ko je moral kasneje zdravnike sam prepričati, kaj se mu je zgodilo in kakšno poškodbo ima.« Ludvik Ravnik pritrjuje, da je bil presečen »nad znanjem in pripravo profesorjev za nov študij, predvsem tistih, ki niso prihajali predavat iz sicer univerzitetnih programov. Kvaliteta učiteljev in širina znanja v smeri podajanja snovi za znanje slušateljev je bila nad povprečjem. Znanje je bilo podano v smeri uporabnosti, kajti pripravili so nas, da smo bili pripravljeni znanje podajati naprej.« »Malo pridobljenega znanja le v enem letu partizanske gimnazije se mi je na začetku precej poznalo,« priznava Dušan Smola. »Ker sem se štel med mlajše dijake,« o tem še naprej Smola, »mladostni navihanosti niso bili kos niti hladni prostori telovadnice pozimi ter na začetku nezadovoljiva dnevna prehrana v železničarski menzi.« Prehrana se je sicer kmalu izboljšala z lastno šolsko kuhinjo, hkrati pa se je z njo izoblikovala možnost stalnih priboljškov. Smola

Telovadci vadijo na zunanjem dvorišču Sokolskega doma na Taboru v Ljubljani, 25. aprila 1950. Foto: Peter Kocjančič

se hudomušno nasmehne ob spominu na suhe skorje kruha, »skrite priboljške« šolske kuharice. Pouk je potekal dovolj kvalitetno, da je z dekretom ministrstva poslani učitelj telovadbe lahko takoj začel delati.³⁶ Kraja opravljanja službe ni mogel izbirati. Dušan Smola je tako začel v Starem trgu na Notranjskem, Miha Iskra v Šentjurju, Ludvik Ravnik pa na Srednji tehnični šoli v Ljubljani. Vsi trije so bili prejemniki štipendije. Če je Smola v kraju, kamor je bil nastavljen, začel z žogo, bradljo in dobro ohranjeno telovadnico, je bil Iskra v Šentjurju soočen z eno strgano žogo in razpadajočo telovadnico. Ravnik težav z opremo ni imel, a učiteljevanja po preteku leta ni nadaljeval, saj se je posvetil študiju medicine. Izjemna vnema

³⁶ Vsi trije pripadniki prve generacije dijakov v svojem pričevanju omenjajo dekret ministrstva, na podlagi katerega so bili poslani na službeno mesto.

posameznikov, pa tudi pomoč krajevnih obrtnikov in gospodarstvenikov (včasih tudi politikov) je omogočila, da so se razmere na športnem področju zlagoma izboljševale. Povojno navdušenje in načrte razgrinja Miha Iskra: *»Imeli smo zelo prijateljske odnose: jaz, zdravnik in direktor kmetijske šole v Šentjurju. Vsaj enkrat v tednu smo igrali tarok. Tako sem enkrat med igro direktorja prosil, če bi rekel kakšno dobro besedo pri kolarju glede izdelave smuči za učence. Takrat je rekel: »Bom, samo les si pa sam priskrbi!« Tako sem šel do direktorja žage in ga povprašal o jesenovih deskah. Odvrnil je: »Dobiš, kolikor boste rabili, zastonj!« To je bil tak odnos. Dobro je namreč bilo, da sem imel zaslombo pri direktorjih, da sem »sem in tja« dobil kakšen material zastonj ali pa, da so mi kar naredili, kar sem rabil za telovadnico in igrišče. Od občine denarja ni bilo, župan namreč ni imel posluha za šport in sva si kasneje prišla zato navzkriž.«* Ravnik poudarja, da mu nikoli ni bilo težko nameniti nekaj časa za udejstvovanje v različnih športnih klubih, kjer je, glede na to da je poleg fizikulture prvenstveno študiral medicino, bil športni zdravnik in fizioterapevt. Tudi Dušan Smola poudarja pripravljenost okolice pri gradnji stadiona v Kočevju. Staremu trgu je po enoletnem službovanju na lastno željo namreč sledila premestitev v Kočevje. *»Ko sem začel projekt gradnje atletske steze, so bili vsi izjemno pripravljeni pomagati, eni z materialom, drugi tako, da so posodili roke in moč, da se je hitreje dokončalo.«* Smola je sicer kasneje izstopil iz športnih vrst in se preusmeril v gradbeništvo, Iskra pa je bil glavni organizator napredka na športnem področju v Šentjurju. Ravnik je bil vodilni urolog in prvi kirurg, ki mu je uspela presaditev ledvice – a športu je ostal zvest prek kluba Olimpija, kjer je deloval kot športni zdravnik. Kot športni zdravnik se je udeležil tudi številnih olimpijad in skrbel za športnike jugoslovanske reprezentance.

Povzetek

Poudariti je treba dober učni načrt Zavoda za fizikulturo za izvajanje praktičnih predmetov, tudi v njihovi različnosti, na podlagi katerih je bilo omogočeno lažje prenašanje znanja novim generacijam učencev. Učiteljski zbor je ves čas na državni ravni dejavno sodeloval pri pripravi učnih programov in smernic za razvoj telesne vzgoje. Prva povojna generacija se je izjemno zavedala moči sodelovanja in vzajemne pomoči pri napredku (določenega kraja ali družbe nasploh), zato je hitro vzpostavila vezi s pomembnimi posamezniki, najprej večinoma v gospodarstvu, nato pa tudi v politiki, ki so jim prek svojih zvez omogočili lažje izvajanje načrtov in zamisli v praksi.

Sam Zavod za fizikulturo je deloval vse do 26. novembra 1953 pod okriljem Komiteja za srednje šolstvo, ko je bil ustanovljen Inštitut za telesno vzgojo v Ljubljani z višješolskim študijem in *»nastala je prva šola za telesno kulturo na Slovenskem«*, ki sicer ni bila višješolska, ampak je bila, kot poudari Drago Stepišnik *»temelj za naprejek«*, kar priča tudi poudarek znanstvenemu raziskovanju.³⁷

37 Stepišnik Drago, Razvojna pot Visoke šole za telesno kulturo v Ljubljani, str. 9.

Viri in literatura:

- Gabrič, Aleš, *Sledi šolskega razvoja na Slovenskem*, Ljubljana : Pedagoški inštitut, 2009
- Pavlin, Tomaž, »Glasnik novega, zdravega načina življenja«, *Zbornik Fakultete za šport Univerze v Ljubljani, 1960–2000*, Ljubljana : Fakulteta za šport, 2010
- Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992*, 2. knjiga, 1948–1992, Ljubljana : Mladinska knjiga, 2005
- Stepišnik, Drago, *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem*, Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1968
- Vodopivec, Peter, *Od Pohlinove slovnice do samostojne države*, Ljubljana : Modrijan, 2010
- Visoka šola za telesno vzgojo v Ljubljani (elaborat Zavoda za napredek šolstva LR Slovenije): *Zavod za napredek šolstva LR Slovenije*, 1959
- Ošina, Štefan, *Zavod za fizkulturo in »prva generacija«*, v: *Šport*, 2002, 2, str. 48

Časopisni vir:

Tovariš, 27. 6. 1947

Tovariš, 7. 6. 1949

Arhivski vir:

- ARS 285, Komite za fizkulturo pri Vladi Ljudske republike Slovenije (1947–1950),
- ARS 1072. Komite za srednje in nižje strokovno šolstvo Ljudske republike Slovenije (1947–1949)

Ustni vir:

- Iskra, Miha, pričevanje, 2. 2. 2016 (Katarina Jurjavčič).
- Ravnik, Ludvik, pričevanje, 3. 2. 2006 (dr. Monika Kokalj Kočever), 10. 2. 2016 (Katarina Jurjavčič).
- Smola, Dušan, pričevanje, 4. 2. 2016 (Katarina Jurjavčič).